

i retning af brødkorn (hvede eller rug) kan have tenderet mod at fremme tovangsbruget med henblik på forsyning af bycentrene fra Strasbourg til Köln (s. 95). Juillard's teori hviler bl.a. på den antagelse, at tovangsbrug optræder relativt sent i Mellem- og Nordeuropa og må betyde et tilbageskridt i forhold til trevangsbruget. Under sin gennemgang af herhenhørende problemer omtaler Ott (s. 91 ff.), at tovangsbrug undertiden kan være betinget af, at der har været for lidt plads til tre vange, et fænomen, der også kendes fra danske småøer. Som helhed kan Ott's argumentation betragtes som sund; men når han slutter til rotationen ud fra afgifternes art (vinter- og sommerkorn), burde hans læsning af fru Krenzlin's værker dog have advaret ham mod at fæste alt for megen lid til sådanne slutninger, omend det må anerkendes, at han her lægger mere vægt på tiende end på landgilde (Zins).

Hugo Ott har i sin bog endnu et tredje hovedafsnit (III.-V. Kapitel) omhandlende agrarforfatningen i det kloster St. Blasien tilhørende mindre gods (provsti) Weitenau med hovedgård, ladegård og 10-12 landsbyer i godsets frie enemærke (Zwing und Bann), samt uden for dette 12 besiddelser i Schwarzwald og 38 i lavlandet nedenfor. Ott bygger på et urbar fra 1344 med tilhørende Weistum for godset, og hans minutøse gennemgang af denne kilde bidrager væsentligt til at klargøre agrarforfatningen i et af de tyske bondeopstandes klassiske områder.

Ott søger dog lige så lidt som f.eks. Friedrich Lütge at belyse årsagssammenhængen mellem agrarforfatning og bondekrig. I det hele taget er hans undersøgelse på adskillige punkter ufærdig og dens horisont begrænset; men Ott's ædruelighed og solide sagkundskab vækker forventninger til de mere definitive resultater, som han stiller i udsigt.

SVEND GISSEL

JARL GALLÉN: Nöteborgsfreden och Finlands medeltida östgräns. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland. Nr. 427:1. Helsingfors, 1968. xxiv, 237 s.

Hvad professor Gallén hermed forelægger for læseverdenen er et debatindlæg om et næsten klassisk emne, forløbet af den grænse der aftaltes mellem Sverige og Rusland 1323 ved freden i Nöteborg. Forfatteren har beskæftiget sig med emnet i mere end tyve år og sikkert gang på gang troet at kunne afslutte sin fremstilling – men atter måttet lægge det fra sig for at kunne honorere nogle af de nære og nødvendige krav i en universitetslærers tilværelse. En del af bogen har foreligget i ombrudt korrektur i næsten seks år, hvad der har nødvendiggjort en række vanskeligt gennemførlige justeringer og korrektioner efterhånden som forfatterens arbejde skred videre frem og bragte ham resultater som han ikke havde ventet at nå. En omfattende trykfejls- og rettelsesliste er blevet nødvendig alene for at bøde på de værste ulemper. Bogen har utvivlsomt vundet i videnskabelig betydning – men unægtelig sat til i læselighed – på grund af denne tilblivelse.

Nöteborgstraktaten der ikke er overleveret i original foreligger i en russisk version fra første halvdel af det 17. århundrede, en latinsk i (dårlige) afskrifter fra det 15. århundrede og senere, samt en svensk der går tilbage til de svenske

forhandlinger i Novgorod 1537. Alle anses de for at repræsentere en russisk udfærdigelse, og det er en af denne bogs interessante hovedtanker at traktatens grænsebestemmelser – snarere end at angive en egentlig grænselinje – stipulerer de punkter der betegner udstrækningen mod vest af den russiske (dvs. Novgorodernes og Ladoga-Karelernes) interessesfære, hvilket ikke behøver at være det samme som udstrækningen mod øst af den svenske (finske) interessesfære.

Den møjsommelige identifikation af stednavnene i traktatens grænsebestemmelser med (ofte i sig selv gådefulde) senere oplysninger om grænsens forløb savner anmelderen og sikkert med ham flere danske læsere forudsætning for at kunne følge i enkeltheder. Men det bliver klart og virker overbevisende, at grænsemærkerne er valgt – ikke som punkter på linjer at indtegne på kort – men som lokaliteter på nogle i datiden kendte og meget benyttede trafikforbindelser, for en stor del indre vandveje i det østlige og nordlige Finland. Fra det karelske næs op mellem Savolax og Karelen (i nærheden af det sted hvor Erik Akselsen Thott i slutningen af det 15. århundrede som lensmand på Viborg opførte Olofsborg eller Nyslott) videre først mod nord og derefter afbojende mod vest.

Forfatterens undersøgelser i terrænet er imponerende. Sammen med flere ledsagere har han med bil og båd gennemført vidtstrakte rejser langs konstaterede eller potentielle grænseforløb og på stedet kunnet overveje, hvad stednavneforskningens resultater eller de historiske kilders udsagn kunne antages at indebære i praksis. Det har altsammen bibragt ekspeditionens deltagere en viden der næppe kunne erhverves på anden måde og forlener bogens kilde- og litteraturbehandling med en overordentlig interesse.

Kapitlet »Bottenviken eller Ishavet?« (s. 123–150) fortjener at fremhæves. Her tager forfatteren sluttelig stilling til fordel for et grænseforløb der ender ved Den botniske Bugt – efter at han i lang tid har overvejet muligheden af at føre grænsen til Ishavet, og efter at han over for hvad der kaldes »den renodlade Bottenhavsteorin« har bestridt, at Nöteborgstraktaten skulle kunne gøre Norrbotten til russisk territorium. Med særlig støtte i den norsk-russiske traktat af 1326 konstaterer han, at Nöteborgsfredens sidste grænseangivelse *Kajano more, Helsingh haff og nor i haffuit*, virkelig skal identificeres med Den botniske Bugt (hvad der er gode argumenter for) – men at dette skal forstås sådan, at Norrbotten har været almindelig og genstand for ekspansion fra begge sider (hvad der unægtelig er bedst foreneligt med dette områdes senere historie, men også forklarer, at den middelalderlige fredstraktats grænsebestemmelser senere blev omstridt, for ikke at nævne at de også blev forfalsket).

Det vil være fremgået at forfatteren med en vis frejdighed stiller sin læser i en situation der ligner en rejsefælles. Der er mangt og meget som diskuteres frem og tilbage under umærkeligt skiftende forudsætninger. Der kræves forståelse for problemstillingens udvikling og forventes tålmodighed med at nå til resultaterne. Det betyder, at bogen ikke er let tilgængelig – men det betyder også at den er idérig og charmerende.

KAI HØRBY